

▶ МИКРОИСТРАЖУВАЊЕ

СТАВОВИ И МОТИВИ НА МАТУРАНТИТЕ РОМИ ЗА (НЕ) ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА СВОЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Издание на:
Здружение на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“
Скопје, 2018

Автори: Кенан Таир, Лебишка Селоска
Ментор: м-р Мануела Демир

Графичко уредување:
Ромаверзитас

Лектура:
Благојка Здравковска-Адамова

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.5-057.84(=214.58):316.65(497.7)(047.31)

ТАИР, Кенан
Ставови и мотиви на матурантите Роми за (не)продолжување на
своето образование [Електронски извор] : микроистражување / автори Кенан
Таир, Лебишка Селоска, Мануела Демир. - Скопје : Ромаверзитас, 2018

Начин на пристап (URL): <http://www.romaversitas.org.mk>. - Текст во PDF
формат, содржи 28 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на
изворот на ден 26.09.2018. - Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр.
28

ISBN 978-608-66086-2-0

1. Селоска, Лебишка [автор] 2. Демир, Мануела [автор]

а) Матуранти Роми - Продолжување на образованието - Ставови - Македонија
- Истражувања
COBISS.MK-ID 108352522

Спроведувањето на ова истражување беше овозможено со финансиска поддршка од Ромскиот образовен фонд (РЕФ) од Будимпешта, во рамките на проектот „Ромаверзитас – академска и друга поддршка на студенти Роми во Македонија“. Содржината во оваа публикација е одговорност на авторите и не ги одразува мислењата и ставовите на Здружението на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“ и на РЕФ.

ЗА ОРГАНИЗАЦИЈАТА

Врз основа на потребите на студентите Роми од Република Македонија, во 2001 година е основана Програмата за образование на Роми – Ромаверзитас како заедничка иницијатива на Фондацијата Отворено општество – Македонија и на Програмата за поддршка на високото образование (HESP) при Институт Отворено општество – Будимпешта.

Во 2005 година Програмата за образование на Роми – Ромаверзитас финансиски целосно беше поддржана од Ромскиот образовен фонд (РЕФ) од Будимпешта.

Во 2014 година Програмата за образование на Роми – Ромаверзитас премина во Здружение на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“ на иницијатива на алумни на Програмата за образование на Роми – Ромаверзитас и со целосна финансиска и друг вид поддршка од Ромскиот образовен фонд (РЕФ) од Будимпешта. Ромаверзитас е заедница, претставена од критичката маса на Роми со високо образование и со препознатлив идентитет, кои остануваат цврсто поврзани со ромската заедница во водството, напредокот и вклучувањето во поширокото општество.

Основното делување на Здружението на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“ е во насока на зајакнување на личните, академските и на професионалните вештини и капацитети на студентите Роми во Република Македонија кои активно се вклучени во процесите на креирање и донесување јавни политики на локално и на национално ниво.

СОДРЖИНА

6

РЕЗИМЕ

8

ВОВЕД

10

МЕТОДОЛОГИЈА

13

**ОБРАБОТКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ
И АНАЛИЗА**

16

МОТИВИ

25

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Табела 1: Приказ на фактори според степенот на мотивираност _____ **21**

Табела 2: Одлука за (не)продолжување на образованието и работен статус на _____ **22**
родителите

Графикон 1: Број на испитаници според одлуката за (не) продолжување на образованието _____ **13**

Графикон 2: Број на испитаници според одлуката за (не)продолжување на образованието _____ **14**
и пол

Графикон 3: Степен на мотивираност за стипендијата како фактор и пол _____ **16**

Графикон 4: Степен на мотивираност за вработувањето како фактор и пол _____ **17**

Графикон 5: Степен на мотивираност за кариерата во иднина како фактор и пол _____ **17**

Графикон 6: Степен на мотивираност за стекнување нови знаења како фактор и пол _____ **18**

Графикон 7: Степен на мотивираност за стекнување нови вештини како фактор и пол _____ **18**

Графикон 8: Степен на мотивираност за заминување во странство како фактор и пол _____ **19**

Графикон 9: Степен на мотивираност за вклучување во општеството како фактор и пол _____ **20**

Графикон 10: Степен на мотивираност за стекнување нови пријателства како фактор и пол _____ **20**

Графикон 11: Број на испитаници според одлуката за (не)продолжување на образованието _____ **22**
и училишниот успех

Графикон 12: Број на испитаници кои (не) аплицирале за стипендија _____ **23**

Графикон 13: Бројот на испитаници според одлука за (не)продолжување на образованието _____ **23**
и (не)аплицирањето за стипендија

РЕЗИМЕ

Според податоците од Државниот завод за статистика¹ бројот на млади Роми кои се запишуваат на студии во високообразовните институции во Република Македонија бележи интересен тренд на зголемување и на опаѓање во споредба со годините пред Декадата на Ромите 2005-2015. На пример, во период од 2010 до 2013 година бројот се движи од 80 до 104, а за период од 2014 до 2016 година бројот е намален (116-71-65). За зголемениот број запишани Роми како најчеста причина се наведува финансиска и друг тип поддршка за студентите Роми од Ромскиот образовен фонд – институција која е формирана како иницијатива од Декадата на Ромите со седиште во Будимпешта, додека за благиот пад во последните три години нема информации или истражувања кои ја следат тематикава. Сепак, финансиските можности кои моментално се достапни, можно е во иднина да бидат ограничени или прекинати што може да доведе и до промена во порастот на запишани Роми на државните и на приватните универзитети. Целта на истражувањето е да се идентификуваат одреден тип фактори кои придонесуваат за одлуката на матурантите Роми во однос на нивното (не)продолжување на образованието. Идентификацијата на факторите ќе овозможи согледување на мотивите кои придонесуваат за запишување на додипломски студии и за согледување на бариерите, односно на мотивите кои придонесуваат за одлуката за прекинување на образованието. Дополнително, целта е давање препораки на институциите и актерите кои работат на полето на образованието на Роми во насока на преземање конкретни активности кои би овозможиле продолжување, односно зголемување на трендот на запишани Роми во високообразовните институции во државава.

Во фокусот на ова истражување се: 1) одлуката да се продолжи или не образованието со запишување на додипломски студии; 2) факторите кои имаат придонес во одлуката; 3) причините за непродолжување и 4) идентификацијата на потребите на идните студенти Роми (тип на поддршка).

Истражувањето е направено во две одделни фази: спроведување онлајн анкетен прашалник испратен до матурантите Роми и организирање и спроведување дискусии на четири фокус-групи со матуранти Роми од Скопје, Тетово, Прилеп и од Берово. Анкетирањето се одвиваше во периодот мај-јуни и опфаќаше примерок од 85 испитаници – матуранти Роми. Дискусиите на фокус-групите се одвиваа во месец јули и вклучуваа 5-7 испитаници од горенаведените градови. Вкупно опфатен број на учесници во фокус-групите е 24.

Според резултатите, 53 матуранти (односно 63 % од испитаниците) планираат да се запишат на додипломски студии на некои од универзитетите во Македонија, додека 19 матуранти (односно 22 %) имаат донесено одлука за непродолжување на своето образование. Гледано од родова перспектива, бројот на матурантки Ромки кои планираат да го продолжат своето образование е поголем од бројот на матуранти Роми.

Анализата на мотивиричката моќ на одредени фактори кои се земаат предвид при одлучувањето за упис на факултет покажува дека има тенденција за родова разлика, односно дека стипендијата, стекнувањето знаење

¹ Државен завод за статистика, [линк](#)

и вештини, како и можноста за идно вработување имаат поголема мотивирачка улога кај матурантите Ромки за разлика од матурантите Роми. Значајни се и можностите за стекнување пријателства, заминување во странство со дипломата и придонесување во општеството. Сепак, податоците се лимитирачки во поглед на генерализација поради пристрасниот примерок и нивото на варијаблите што оневозможува покомплексна инференцијална статистика.

Во однос на причините за непродолжување на образованието, главно се наведуваат: 1) ниските семејни приходи, 2) желбата за вработување, 3) заминувањето во странство, а само неколкумина ги имаат наведено 4) слабиот училиштен просек и 5) немањето лична желба за продолжување на образованието.

Резултатите покажуваат дека 40 % од матурантите имаат аплицирано за некоја од програмите за стипендии од Ромскиот образовен фонд за академската 2018/2019, додека 60 % немаат аплицирано. Интересен е податокот од споредбата на одговорите за стипендија и одлуката за запишување. Имено, анализата покажува дека меѓу тие 60 % што немаат аплицирано има и матуранти кои планираат да се запишат на факултет. Дополнително треба да се истражуваат причините поради кои тие матуранти немаат аплицирано, и покрај тоа што стипендијата им е важен мотив и веќе се одлучни да се запишат на факултет.

ВОВЕД

Во последниве неколку години, особено во период на Декадата на Ромите 2005-2015, образованието на Ромите е тема за која многу често се дискутира на конференции, обуки и на семинари. Од научен аспект многу малку, односно речиси и да нема научни трудови во кои се истражува за одредени специфичности поврзани со образованието кај младите Роми. Поради тоа, најчесто невладиниот сектор при имплементација на проекти од областа на образованието, спроведува анализи и подготвува извештаи за фактичката состојба на образовниот статус на Ромите, бариерите во образованието и за ефективност на афирмативните мерки/програми за поддршка².

Според бројот на запишани Роми во прва година на додипломски студии во изминативе години (2010-2017), податок преземен од Државниот завод за статистика, можеме да утврдиме дека, додека во период 2010-2013 просечниот број запишани е над 90 Роми, за периодот од 2013-2017 просекот е намален на 75-80.

Во анализата на Здружението на граѓани ИнСоК од 2014 година е дадена слика за бариерите со кои се соочуваат Ромите во своето образование. Иако таргетираната група во истражувањето не се само учениците во средното образование, сепак неколку податоци од анализата можат да се поврзат со целите на ова истражување. Имено, податоците покажуваат дека за 58 % од испитаниците во истражувањето спроведено од ИнСоК финансиските тешкотии се клучна бариера, додека другите бариери се: дискриминација (21 %) и тешкотии со непознавање на јазикот (15 %)³. Ова се факторите кои спречуваат идно продолжување на образованието, а за факторите кои мотивираат продолжување нема податоци.

Токму затоа е важно и за институциите и за организациите кои работат со студенти Роми да имаат една генерална и комплетна слика на факторите и потребите на матурантите Роми кои придонесуваат за нивната одлука за (не)продолжување на своето образование. На тој начин одговорните институции и засегнатите невладини организации ќе можат да придонесат во овозможување други дополнителни можности кои би го задржале, но и би го зголемиле бројот на студенти Роми во иднина.

Во изминатиов период Ромскиот образовен фонд континуирано поддржува млади Роми кои се запишуваат на додипломски, мастер и на докторски студии во повеќе европски земји. За Македонија се достапни: Ромската комеморативна универзитетска програма за стипендирање (RMUSP); Програмата за стипендирање студенти Роми кои студираат медицина (RHSP) и Програмата за стипендирање интернационално образование на студенти Роми (RISP)⁴. Наведените програми покрај финансиска помош нудат и можности за курсеви за јазици, практиканство и слично. Освен Ромскиот образовен фонд, и Министерството за образование нуди ограничен број стипендии за студенти Роми.

² Здружение на граѓани ИнСоК - БАРИЕРИ ЗА ЗАПИШУВАЊЕ И ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО КАЈ МЛАДИТЕ РОМИ, 2014, [линк](#)

Институт за човекови права – Дискриминација на Ромите во образовниот процес, 2013 [линк](#)

³ Здружение на граѓани ИнСоК - БАРИЕРИ ЗА ЗАПИШУВАЊЕ И ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО КАЈ МЛАДИТЕ РОМИ, 2014, [линк](#), страница 18.

⁴ Roma Education Fund-Scholarships, достапно на: [линк](#)

Сепак ваквите можности во иднина можат да бидат лимитирани, што дополнително може да влијае врз бројот на Роми кои имаат високо образование. Освен тоа, финансиската мотивација не е единствена во своето влијание врз студентите. Поради тоа е важно да се следи трендот кај секоја генерација матуранти Роми и да се истражуваат нивните потреби и мотиви.

Истражувањето се фокусира на следниве аспекти од образованието кај младите Роми: 1) одлука да се продолжи или не образованието со запишување на додипломски студии 2) фактори кои придонесуваат за одлуката, 3) причини за непродолжување и 4) идентификација на потребите на идните студенти Роми (тип на поддршка). Сите истражувачки аспекти се адресирани и преку анкетниот прашалник и преку фокус-групите, со таа разлика што 4. прашање за типови поддршка повеќе е вметнато во прашањата од фокус-групите поради можноста за подетална елаборација на одговорите од матурантите.

Во првиот дел од анализата се прикажуваат користената методологија за истражувањето и инструментите за прибирање податоци. Во вториот дел од анализата се прикажуваат резултатите од обработените податоци. Анализата завршува со сумирање на најважните податоци и со кратки препораки за институциите и за оние НВО кои делуваат на полето на образование на Ромите.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Постојат повеќе типови истражувања според целта и истражувачкото прашање како фокус во целиот процес на прибирање податоци. Целта на ова истражување е да се идентификуваат одредени фактори кои им се важни на матурантите Роми во однос на нивната одлука за (не)продолжување на образованието. Тимот се одлучи за разгледување на факторите кои не се теоретски концепти за кои се бара поврзаност или влијание, туку единствено нивно идентификување кое би водело кон препораки за засегнатите страни. Со други зборови, тимот се одлучи за акциски тип на истражувањето поради самата природа на истражувачкото прашање и поради целта поради која се спроведува самото истражување.

На почетокот на самото истражување, по дефинирањето на истражувачкото прашање, беше одлучено за комбиниран тип методологија, односно и квантитативна и квалитативна методологија кои овозможуваат прибирање различни податоци кои се надополнуваат едни со други и прибирање информации кои се од сензитивна природа.

Поради тоа се користени два инструмента кои припаѓаат на двата типа методологија – анкетен прашалник како инструмент за прибирање квантитативни податоци и фокус-група како инструмент за прибирање квалитативни податоци. Истражувањето е направено во две одделни фази: спроведување онлајн анкетен прашалник испратен до матурантите Роми и организирање и водење дискусии на четири-фокус групи со матуранти Роми од Скопје, Тетово, Прилеп и од Берово.

Истражувачко прашање: *Кои фактори (ставови и мотиви) придонесуваат за запишувањето во високото образование и изборот на студии кај матуранти Роми?*

Потпрашање: *Каков тип поддршка (освен финансиска) е потребна за поголем број млади Роми да се запишат и да го завршат своето високо образование?*

► ПРИМЕРОК НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Од дефинирањето на истражувачкиот проблем произлегува дека популацијата на истражувањето се сите Роми средношколци во последната година од своето средно образование од Република Македонија. Примерокот за анкетата е комбинација на квотен и пригоден метод, односно запазување на бројот на матуранти Роми потребен од секоја општина во која има Роми во средно образование за да се обезбеди застапеност и на ученици Роми и од помали заедници и да се контактира со ученици од веќе подготвена листа на матуранти од Здружението „Ромаверзитас“. За потребите на фокус-групите не е потребен репрезентативен примерок, само се води сметка да има еднаква застапеност на испитаници од машки и од женски пол, како и да има варијации во однос на видот на средното образование и на географската локација.

За спроведувањето на *анкетниот прашалник* е користена листа на корисници матуранти Роми креирана во рамките на проектот „Ромаверзитас – со поддршка и развој кон лични и колективни еднакви пристапи и можности“ кој го спроведува Здружението на граѓани „Ромаверзитас“ – Скопје, финансиран од Ромскиот образовен фонд (РЕФ). Оваа листа опфаќа 96 матуранти Роми во четврта година од средно образование и не го претставува вкупниот број на истражувачката популација. Но, поради тоа што нема друг начин преку кој може да се обезбеди поцелосна листа од која би се генерирал примерок за истражувањето, таа беше користена. Во текот на контактирањето на матурантите Роми од листата за да бидат поканети за учество во фокус-групи беше напоменато да поканат и други ученици чии имиња не се наведени во листата. На овој начин тимот се обидува да обезбеди и добивање податоци и од матуранти кои не се дел од листата. Според обработените податоци, вкупниот број матуранти Роми кои ја пополнија анкетата изнесува 85. Подетално, бројот на испитаници по општина на живеење покажува дека е најголем бројот на матуранти Роми од Скопје, додека од Кавадарци, Кочани, Охрид, Радовиш, Струга и од Велес има само по еден испитаник. Сепак, важно е да се констатира дека се опфатени повеќе градови од Република Македонија, што е важен фактор во контролирање на пристрасноста на информациите и заклучоците.

Во однос на *родовата застапеност*, резултатите покажуваат дека од вкупниот број испитаници (86), 49 испитаници припаѓаат на женскиот пол, додека 36 се од машкиот пол. Исто, во однос на учесниците во фокус-групите, приближно еднаква застапеност има од двата пола.

Друг важен аспект за кој беа побарани податоци е *образовниот статус на двајцата родители*. Многу често се бара поврзаност меѓу нивото на образование на родителите и училишниот успех на детето или аспирациите за кариера. Обработката на одговорите на анкетата покажува дека за најголем дел од испитаниците, завршено основно образование е најчестото селектирано ниво за мајката, додека за 30 % од испитаниците мајката има завршено средно образование. Забележано е дека помалку од 20 % од испитаниците одговорија дека мајката нема завршено основно образование. Споредено со сумираните одговори за нивото на завршено образование на мајката, резултатите покажуваат дека 48 % од матурантите Роми кои ја пополнија анкетата имаат селектирано Има завршено средно образование за нивото на образование на таткото, додека 41 % одговорија Има завршено основно образование и 7 % одговорија Има завршено високо образование.

Освен образовниот статус на родителите, испитаниците беа прашани и за работниот статус на двајцата родители. Анализата на резултатите покажува дека кај најголем дел од матурантите Роми само едниот родител е вработен (47 % од испитаниците), а 20 % наведоа дека двајцата родители моментално работат и 33 % дека ниту еден од родителите не е вработен.

Учесниците во *фокус-групите* беа контактирани и поканети од истражувачкиот тим со користење на истата листа на матуранти Роми за учебната 2017/2018. При селекцијата на градовите за одржување на дискусиите на одделна фокус-група беа важни следниве критериуми: 1) бројот на матуранти од конкретниот град (во листата) да не биде помал од 4, 2) да биде опфатен град од различен регион (западен или источен), 3) да се обезбеди помош од друга НВО за логистичкиот дел. Имено, тимот одлучи да се јави на секој матурант од

селектираните градови (Скопје, Тетово, Берово и Прилеп) за да ги информира и да ги покани на средба. Поради малиот број матуранти од одредени градови на листата, очекувано и бројот на учесници во фокус-групите беше мал. Сепак, критериумот за одржување на дискусиите на одредена фокус-група беше присуството на не помалку од тројца матуранти.

► ИНСТРУМЕНТИ

За потребите на истражувањето се развиени две алатки за прибирање податоци: **анкета и водич со прашања за фокус-група**. Анкетата се состои од дел со демографски податоци, дел со податоци за среден училиштен успех, дел со прашања за образованието на родителите, прашања за одлуката за продолжување на образованието, дел со прашања за различни мотиви кои придонесуваат за оваа одлука и дел со прашања за стипендија и друг тип поддршка. Речиси сите прашања се од затворен тип со дадени опции за селекција, освен прашањата за типот на поддршка и за причините за (не)запишување.

Водичот за фокус-група се состои од: кратко упатство за модераторот и за учесниците, воведни прашања за моменталното образование, прашања за одлуката за (не)продолжување на образованието и за причините околу тоа, идните планови на матурантите и прашања за типови поддршка и тешкотии со кои се соочуваат во текот на своето образование. Сите прашања се од отворен тип.

► ПОСТАПКА НА ПРИБИРАЊЕ ПОДАТОЦИ И ОБРАБОТКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

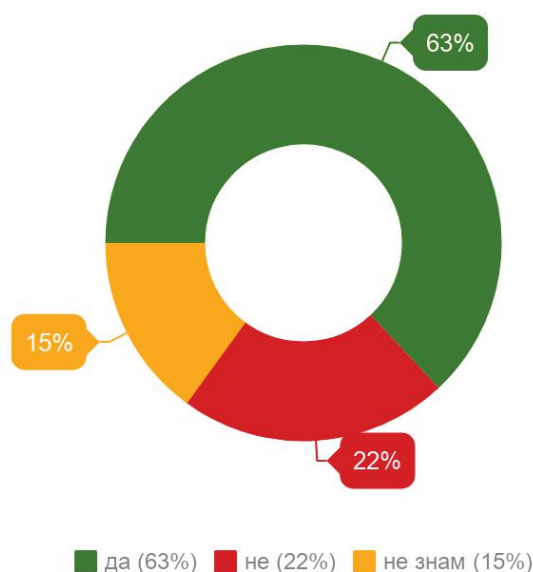
Онлајн анкетирањето беше спроведено во периодот мај-јуни 2018 со примерок од 85 испитаници матуранти Роми. Дискусиите на фокус-групите беа спроведени во месец јули 2018 и вклучуваа 4 испитаници од Тетово, 5 од Берово, 5 од Прилеп и 10 матуранти од Скопје.

Дистрибуцијата на анкетата се одвиваше преку социјалните мрежи, преку алатката Google Forms. Линкот беше достапен само на матуранти Роми од листата на корисници кои претходно беа контактирани од истражувачкиот тим. Обработката на податоците ги вклучи следниве чекори: кодирање на одговорите, проверка на податоците и анализа преку софтверот за статистика SPSS.

ОБРАБОТКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ И АНАЛИЗА

Еден од главните аспекти на истражувањето е одлуката за (не)продолжување на образованието. Токму поради тоа, прашањето за одлуката на матурантите Роми од учебната 2017/2018 беше клучно прашање во анкетата спроведена со нив. Според резултатите, повеќе од половина од матурантите (односно 63 % од испитаниците) планираат да се запишат на додипломски студии на некои од универзитетите во Македонија, додека 19 матуранти (односно 22 %) имаат донесено одлука за непродолжување на своето образование. Од графиконот број 1 може да се забележи дека 13 матуранти (15 % од испитаниците) имаат наведено дека сè уште не знаат дали ќе се запишат или не на додипломски студии.

► Дали планирате да го продолжите своето образование со запишување на факултет?

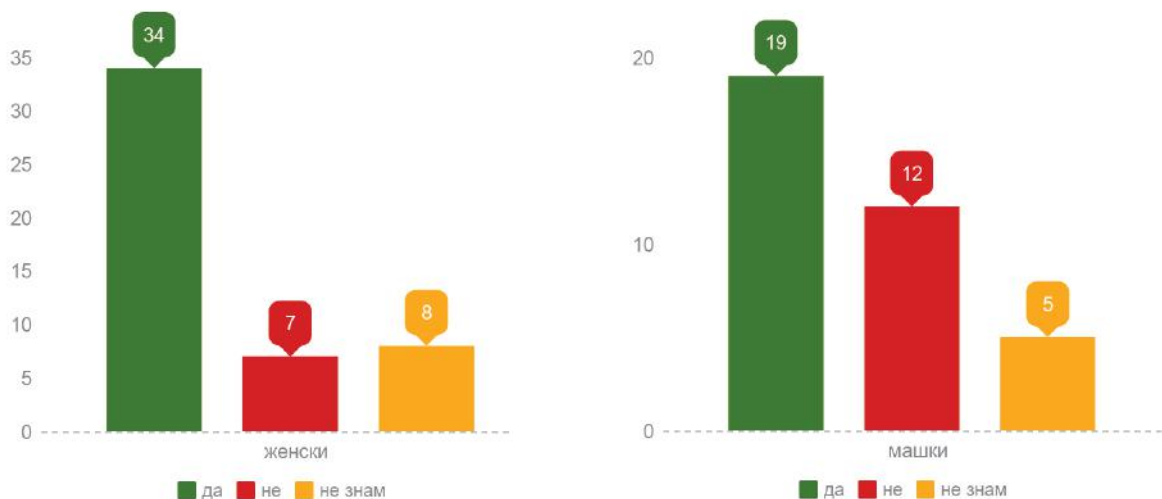

Графикон 1: Број на испитаници според одлуката за (не)продолжување на образованието⁵

Доколку се разгледа овој податок од родова перспектива, тогаш податоците покажуваат дека вкупно 34 матурантки Ромки планираат да го продолжат своето образование, додека бројот на матуранти Роми е помал, односно 19 од вкупно 36 планираат да се запишат на факултет. За разлика од овој податок, бројот на машки испитаници кои имаат донесено одлука за непродолжување на образованието е поголем во споредба со женските испитаници (12 машки и 7 женски имаат одговорено со Не на прашањето: Дали планирате да го продолжите своето образование со запишување на факултет?

⁵ Различниот број испитаници во некои графикони се должи на тоа што некои од нив немаат дадено одговор на соодветното прашање.

Дали ќе го продолжите своето образование со запишување на додипломски студии? (пол)

Графикон 2: Број на испитаници според одлуката за (не)продолжување на образованието според полот

Дополнително, во рамките на анкетата, оние матуранти кои имаат одговорено дека нема да се запишат на додипломски студии беа прашани за причините поради кои се одлучиле за непродолжување на своето образование. Според нивните одговори на отвореното прашање, како најчесто спомнати причини се наведуваат следниве:

1 **ниски семејни приходи**

2 **желба за вработување**

3 **заминување во странство**

4 **перципирана дискриминација кон учениците Роми во текот на образованието**

5 **слаб училиштен просек**

6 **немање лична желба за продолжување на образованието**

Одговорите на анкетниот прашалник соодветствуваат со изјавите дадени за време на дискусиите на фокус-групите. Во сите четири града каде што беа одржани дискусиите на фокус-групите, оние матуранти кои споделија дека нема да го продолжат своето образование ги спомнаа горенаведените причини. Фокус-групата како метод за прибирање информации овозможува учесниците во дискусијата да се произнесат околу теми кои можеби за нив се од сензитивна природа. Токму затоа прашањата околу одлуката за (не)запишување внимателно беа дефинирани за да не се наметне став за фаворизирање на која и да било од одлуките. Дел од присутните ги дадоа следниве изјави:

„Сè е исто, ништо не би ми сменило. Во странство е подруго отколку тука. Таму да завршиш и можеш да си најдеш работа. Тука и колку да знаеш цабе е сè кога ќе видат дека си Ром.“

„Јас завршив, сега диплома ќе земам, можеби нема да можам да се вработам, а не пак да се запишам на факултет. Нема да имам поголеми шанси. Цабе да имаш и магистратура ние сме Роми.“

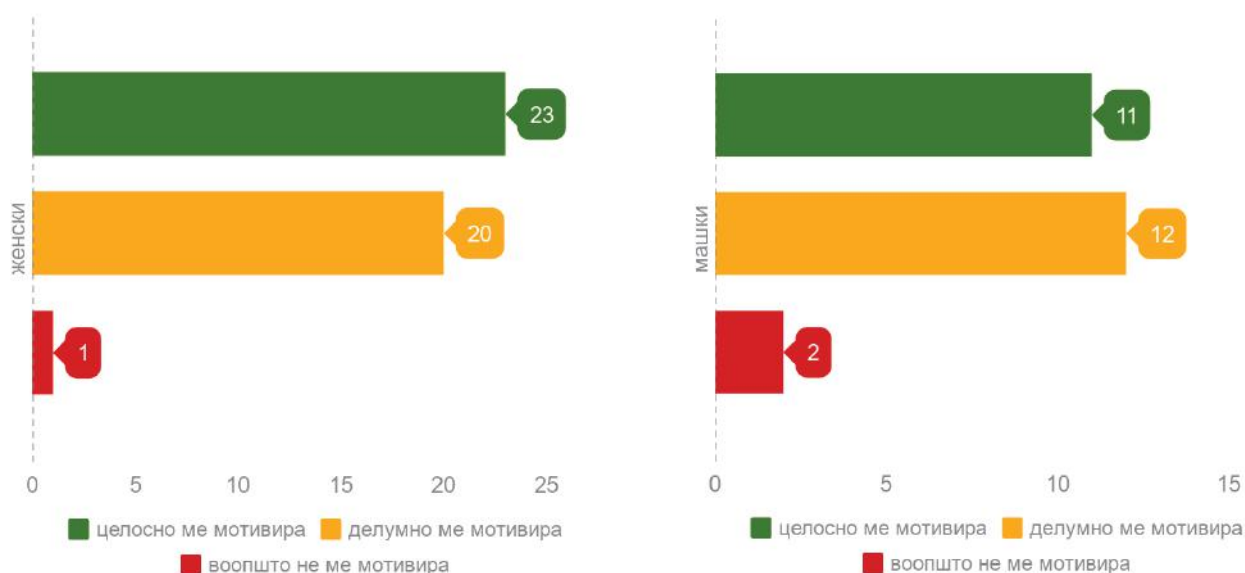
„Да беше државата квалитетна, со Ромите да немаше делење, дискриминација (каде да се свртиш ја има). За едно 5-10 години многу повеќе ќе заминат од Македонија. Во странство не би се запишал на факултет, и да си чистач нема никаква дискриминација, си работиш и си живееш. Македонија тоа го има, таму не. Со платата како чистач во странство подобро би живеел отколку тука со диплома. Битно е што нема дискриминација, тоа ме мотивира.“

МОТИВИ

Друг важен аспект од истражувањето, покрај одлуката за (не)продолжување на образованието, се и причините, односно мотивите кои им се важни на матурантите Роми за запишување на додипломски студии. При креирањето на инструментот (анкетата) истражувачкиот тим одлучи да вклучи неколку ставки во прашањето за мотивите, односно за причините кои ги мотивираат матурантите да се запишат на факултет. Во следниот дел од анализата ќе бидат прикажани вкупно 7 мотива и нивниот удел во одлуката на матурантите. Анализата не се обидува да покаже поврзаност или директно влијание помеѓу мотивите и одлуката поради фактот што варијаблите се измерени на номинално, односно на ординално ниво, што методолошки ја ограничува можноста за инференцијална статистика.

Првиот мотив кој се разгледува е стипендијата. Како што е наведено во самиот вовед на истражувањето, досегашните истражувања покажуваат дека студирањето главно е поврзано со можностите за добивање стипендија од Ромскиот образовен фонд или од Министерството за образование и наука⁶. Поради тоа, испитаниците беа прашани колку стипендијата ги мотивира за да се запишат на факултет. Резултатите покажуваат дека, додека за женските испитанички стипендијата е важна (23 одговорија Целосно ме мотивира), за машките испитаници е помалку важна бидејќи 11 одговорија Целосно ме мотивира, додека 12 одговорија Делумно ме мотивира.

► СТИПЕНДИЈА

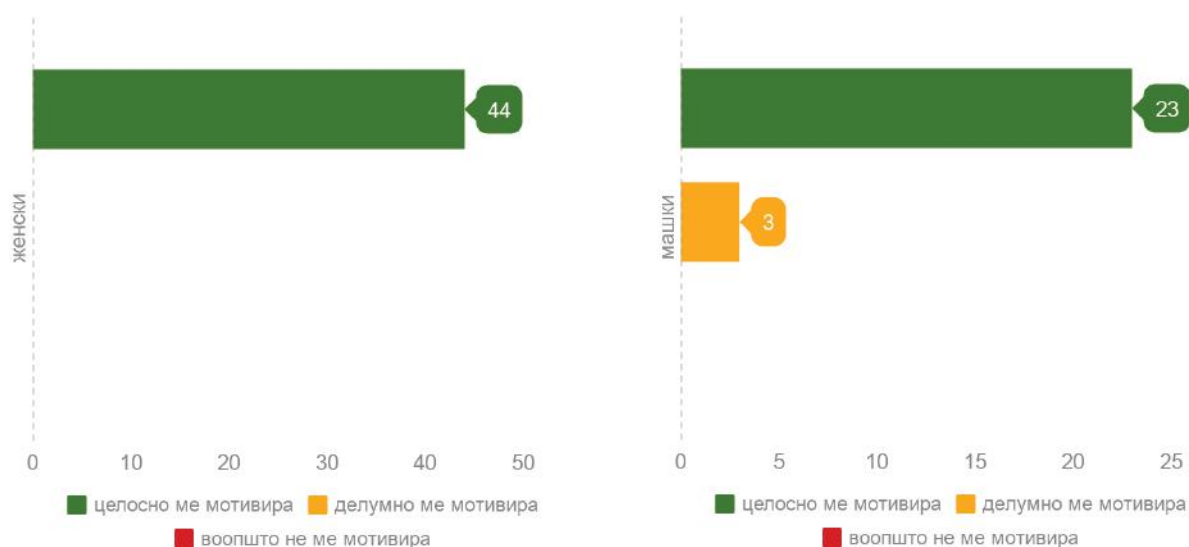

Графикон 3: Степен на мотивираност за стипендијата како фактор според полот

⁶ Здружение на граѓани ИнСоК - БАРИЕРИ ЗА ЗАПИШУВАЊЕ И ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО КАЈ МЛАДИТЕ РОМИ, 2014, [линк](#)
Институт за човекови права – Дискриминација на Ромите во образовниот процес, 2013

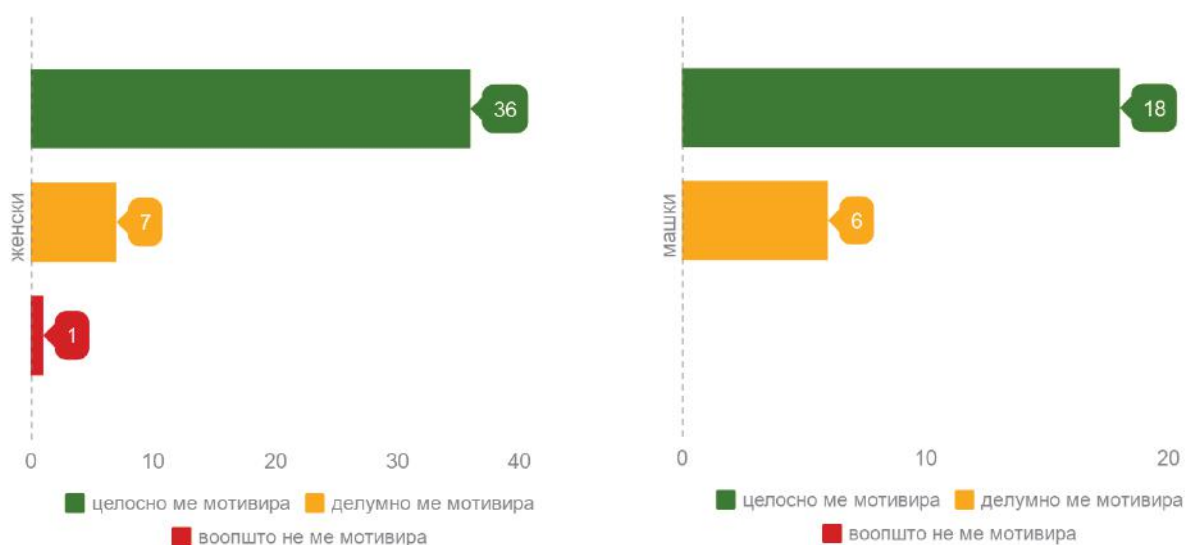
Во однос на вработувањето, како можност по завршувањето факултет и по стекнувањето диплома, повторно има родова разлика. За сите матурантки Ромки кои одговорија на анкетата вработувањето е многу важна мотивација за запишување на факултет, а податоците за машките матуранти покажуваат дека 88 % се изјасниле за Целосно ме мотивира и 12 % за Делумно ме мотивира.

▶ ВРАБОТУВАЊЕ

Графикон 4: Степен на мотивираност за вработувањето како фактор според полот

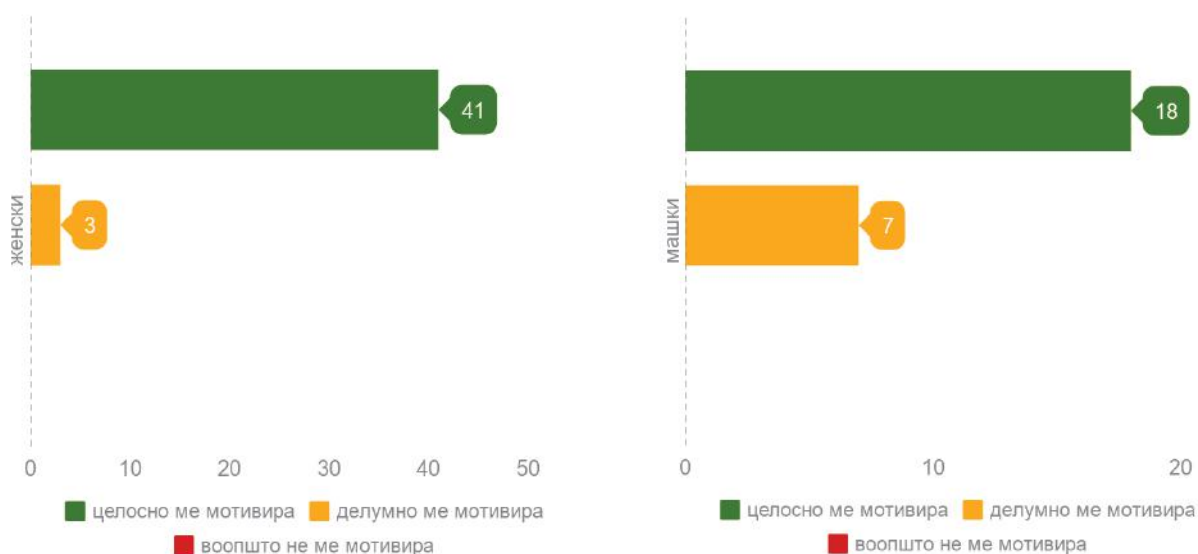
▶ КАРИЕРА ВО ИДНИНА

Графикон 5: Степен на мотивираност за кариерата во иднина како фактор според полот

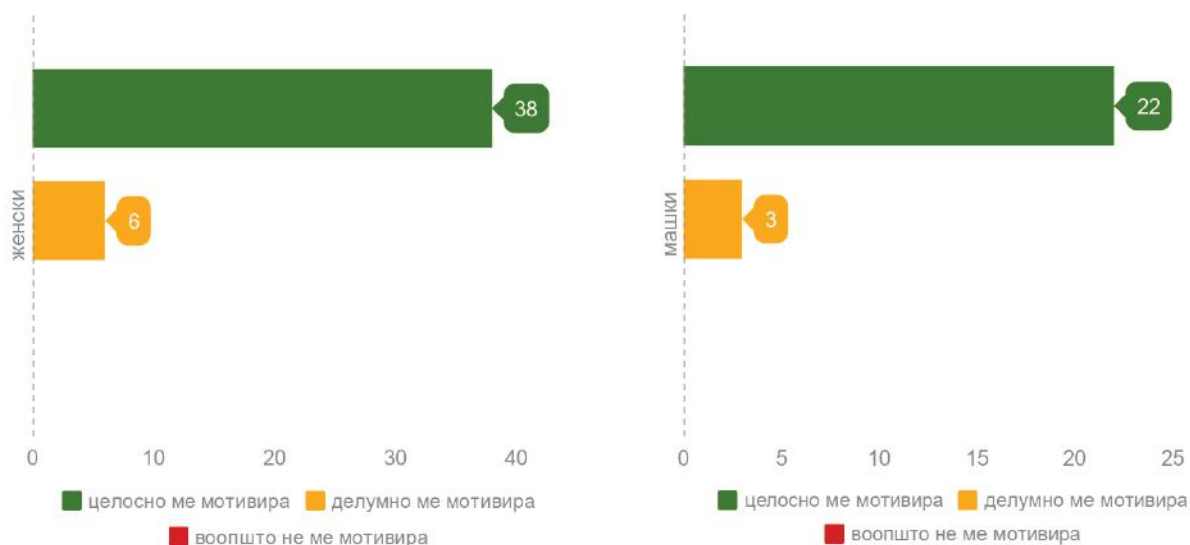
Освен стипендијата и вработувањето, матурантите беа прашани и за степенот на мотивирање за можностите за стекнување нови знаења и нови вештини во текот на студирањето. Сумираните податоци покажуваат дека повторно за женските испитанички стекнувањето нови знаења е мотивирачко на високо ниво (93 % одговорија Целосно ме мотивира), додека од машките испитаници 72 % се изјасниле за целосно и 28 % за делумно.

► СТЕКНУВАЊЕ НОВИ ЗНАЕЊА

Графикон 6: Степен на мотивираност за стекнување нови знаења како фактор според полот

► СТЕКНУВАЊЕ НОВИ ВЕШТИНИ

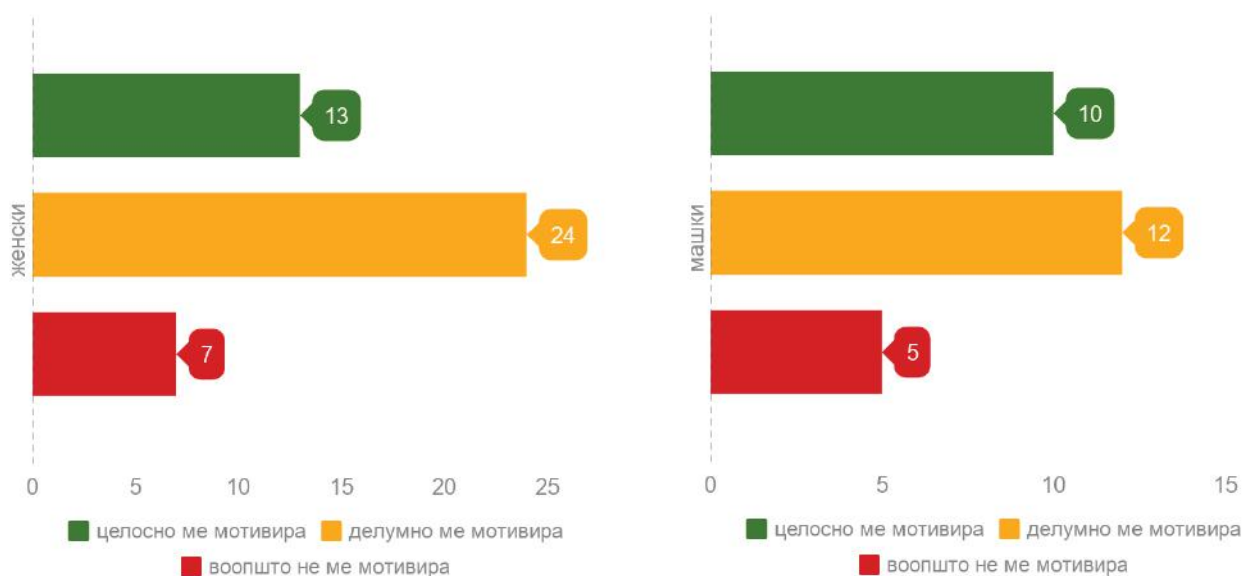

Графикон 7: Степен на мотивираност за стекнување нови вештини како фактор според полот

Слично е и со мотивот на стекнување нови вештини, односно 38 од испитаничките и 22 од испитаниците одговорија дека целосно ги мотивира можноста за стекнување нови вештини.

Испитаниците имаа можност и да се изјаснат во однос на други мотиви, односно придобивки кои би ги добиле со студирањето. Во однос на заминување во странство со дипломата од факултет, резултатите покажуваат дека нивото на мотивираност не е толку силно како мотивите за вработување и стекнување знаење. Најголем процент од испитаниците имаат селектирано Делумно ме мотивира како опција (машки 44 % и женски 54 %), а процентот за опцијата Целосно ме мотивира е помал (машки 37 % и 29 %).

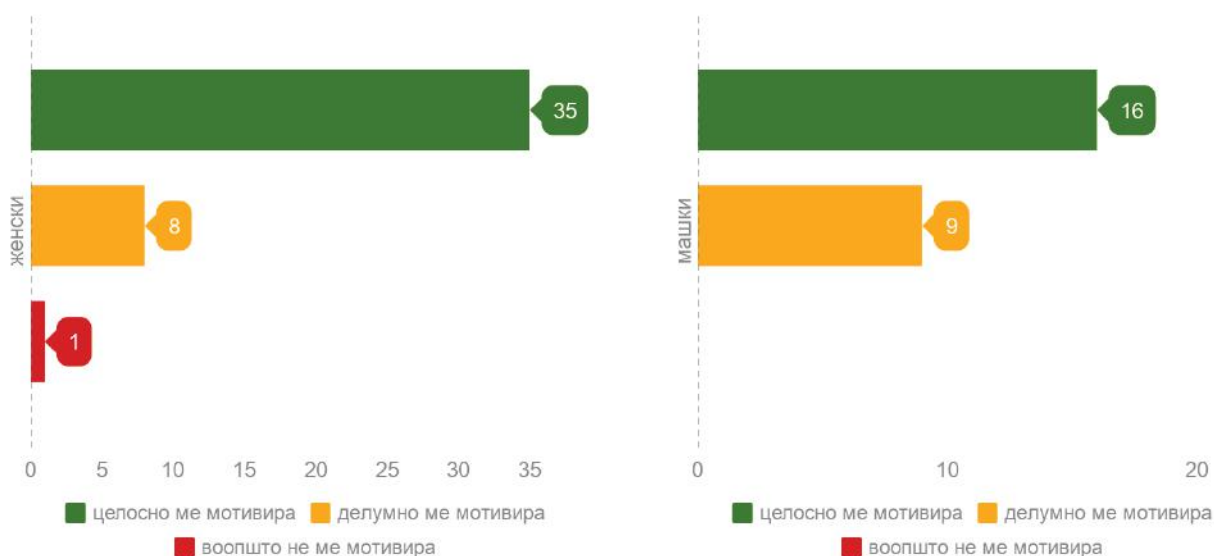
▶ ЗАМИНУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО

Графикон 8: Степен на мотивираност за заминување во странство како фактор според полот

Друг мотив е можноста за вклучување во општеството како академски граѓани и придонесот за социјални промени. За матурантките Ромки овој мотив е важен доколку се земеме предвид дека 80 % од испитаничките одговорија дека целосно ги мотивира вклучувањето во општеството како бенефит од студирањето. За матурантите Роми процентот на целосна мотивираност е помал, односно 64 % и 36 % за делумна мотивираност.

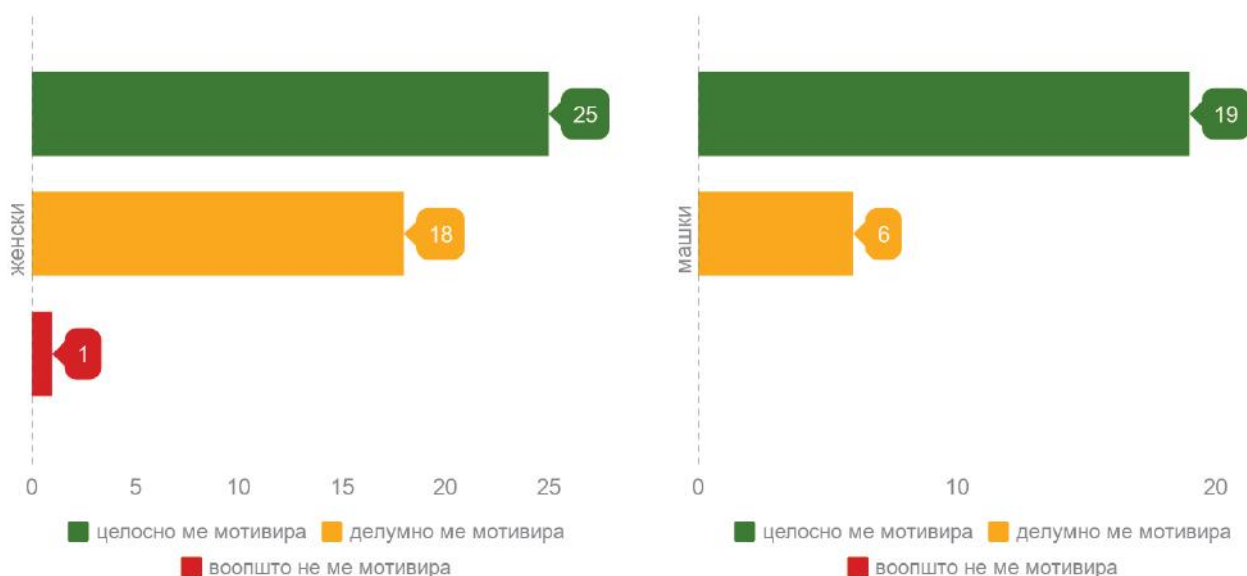
ВКЛУЧУВАЊЕ ВО ОПШТЕСТВОТО

Графикон 9: Степен на мотивираност за вклучување во општеството како фактор според полот

Испитаниците беа прашани и за можноста за стекнување нови пријателства во текот на студирањето и за тоа колку таа можност ги мотивира да се запишат на факултет. Според сумираните резултати можеме да констатираме дека за матурантите Роми стекнувањето нови пријателства е мотивирачки фактор, односно за 56 % од испитаничките и 76 % од испитаниците целосно е мотивирачки, додека делумно е за 40 % од испитаничките и 24 % и испитаниците.

СТЕКНУВАЊЕ НОВИ ПРИЈАТЕЛСТВА

Графикон 10: Степен на мотивираност за стекнување нови пријателства како фактор според полот

► Приказ на фактори според степенот на мотивираност

Мотиви	Воопшто не ме мотивира	Делумно ме мотивира	Целосно ме мотивира
Вработување		4,29%	95,71%
Стекнување на вештини		13,04%	86,96%
Стекнување на знаења		14,49%	85,51%
Кариера во иднина	1,47%	19,12%	79,41%
Вклучување во општеството	1,45%	24,64%	73,91%
Стекнување на нови пријателства	1,45%	34,78%	63,77%
Стипендија	4,35%	46,38%	49,28%
Заминување во странство	16,90%	50,70%	32,39%

Табела 1: Приказ на фактори според степенот на мотивираност

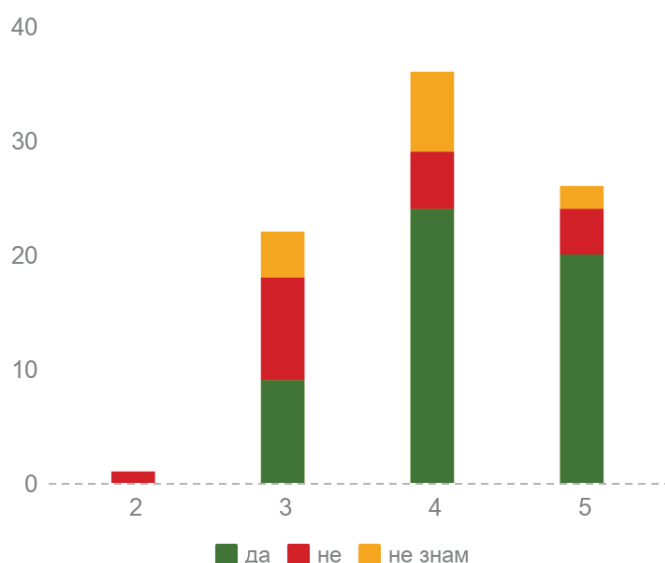
УЧИЛИШНИОТ УСПЕХ И ОДЛУКАТА ЗА (НЕ)ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Друга важна варијабла во истражувањето која сакавме да ја поврземе со одлуката за (не)продолжување на образованието е постигнатиот училиштен успех на секој од матурантите во текот на четирите години средно образование. Претпоставката е дека оние ученици кои имаат многу добар и одличен просек се одлучни во своите намери за продолжување на образованието, додека учениците со послаб успех не би имале желба за продолжување.

Поради тоа беше направена споредба на одговорите на прашањето: Дали ќе го продолжите вашето образование со запишување на додипломски студии? со наведениот училиштен успех. Имено, испитаниците имаа можност во анкетата да го внесат својот просечен училиштен успех за секоја од четирите години средно образование. Од внесените податоци беше калкулиран просекот за секој од матурантите Роми кои ја пополнија анкетата. Тој податок беше спореден со одговорите на горенаведеното прашање.

Според податоците во графиконот се потврдува претпоставката, односно најголем дел од матурантите кои потврдија дека ќе го продолжат своето образование имаат одличен и многу добар среден просек (76,92 % = одличен успех, 66,67 % = многу добар успех, 40,91 % = добар успех). Само еден матурант Ром има постигнато доволен училиштен просек и тој нема да го продолжи своето образование. Интересно е да се наведе и дека меѓу одличните ученици има 4 кои нема да се запишат на факултет и 2 кои сè уште не се сигурни во својата одлука. Сличен е и податокот за оние ученици кои имаат многу добар успех (5 од нив одговорија со Не и 7 одговорија со Не знам).

ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО И УСПЕХОТ

Графикон 11: Број на испитаници според одлуката за (не)продолжување на образованието според училишниот успех

РАБОТНИОТ СТАТУС НА РОДИТЕЛИТЕ И ОДЛУКАТА ЗА (НЕ)ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

На почетокот на извештајот беше спомнат податокот за работниот статус на родителите на матурантите Роми. Направена е споредбена анализа за да се утврди дали меѓу оние испитаници кои имаат наведено дека нема да продолжат со образование има најголем број ученици со невработени родители. Анализата покажува дека меѓу матурантите кои нема да го продолжат своето образование има и примери со двајца вработени родители (вкупно 5), двајца невработени родители (вкупно 7) и само едниот родител вработен (вкупно 7).

Одлука за (не)продолжување на образованието и работниот статус на родителите

Продолжување на образованието	Двајцата се вработени	Двајцата не се вработени	Едниот е вработен	Вкупно
Да	10	16	27	53
Не	5	7	7	19
Не знам	2	5	6	13
Вкупно	17	28	40	85

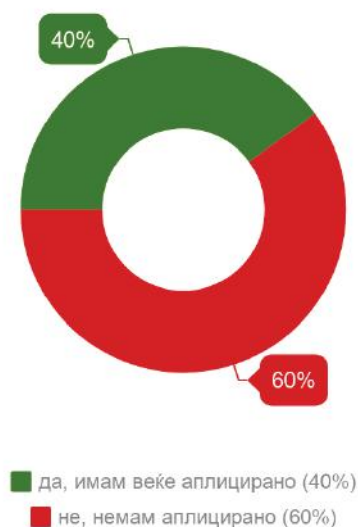
Табела 2: Одлука за (не)продолжување на образованието и работниот статус на родителите

ФИНАНСИСКАТА ПОДДРШКА И ОДЛУКАТА ЗА (НЕ)ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Друг интересен аспект, исто така поврзан со финансиските можности и финансиите како пречка или мотив, е прашањето за тоа дали матурантите имаат аплицирано за стипендија. Конкурсот за стипендии од Ромскиот образовен фонд за академската 2018/2019 година веќе беше завршен во периодот на пополнување на анкетата. Поради тоа матурантите беа прашани за тоа дали имаат аплицирано или планираат да аплицираат, со претпоставка за друг извор на стипендии (Министерство за образование и наука, Здружение на граѓани „Ромаверзитас“ и сл.).

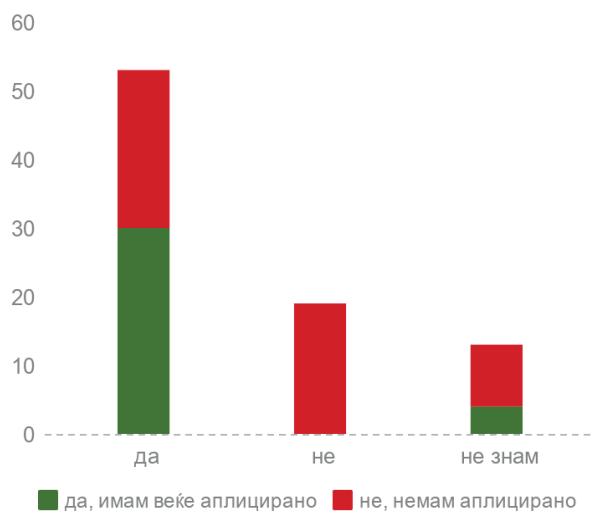
Резултатите покажуваат дека 40 % од матурантите имаат аплицирано за некоја од програмите за стипендии од РЕФ, додека 60 % немаат аплицирано. Интересен е податокот од споредбата на одговорите за стипендија и одлуката за запишување. Имено, анализата покажува дека меѓу тие 60 % што немаат аплицирано има и матуранти кои планираат да се запишат на факултет.

▶ ДАЛИ ИМАТЕ АПЛИЦИРАНО ЗА СТИПЕНДИЈА?

Графикон 12: Број на испитаници кои (не)аплицирале за стипендија

▶ ЗАПИШУВАЊЕ НА ФАКУЛТЕТ И АПЛИЦИРАЊЕ ЗА СТИПЕНДИЈА

Графикон 13: Бројот на испитаници според одлуката за (не)продолжување на образованието и (не)аплицирањето за стипендија

Од графиконот број 13 можеме да забележиме дека оние матуранти кои не планираат да се запишат на факултет немаат ниту аплицирано за стипендија, а меѓу оние матуранти кои се двоумат за запишување има и испитаници кои веќе имаат аплицирано за стипендија (30 % од нив). Тоа значи дека има можности за нивно предомислување во насока на продолжување на образованието.

Едно од клучните прашања за време на дискусиите на фокус-групите беше: Дали би го продолжиле образованието и без добивање стипендија. Некои од учесниците ги дадоа следниве изјави:

„Да се запишам ми требаат пари, ќе пробам да работам да заработам пари за факултет. Но без средства не би се запишал, би барал работа.“

„Да, планирам да се запишам и да не добијам стипендија... знам дека ќе биде потешко, но ќе пробам.“

„Ќе се обезбеди стипендија, и дали ќе ти пуштат стипендија, исто така ни ветија за февруари, но сè уште еве не се пуштени. Можеби јас имам финансии, но некој ќе се излаже со стипендија и на крај ништо. Сè сам си обезбедуваш.“

ТИПОВИ ПОДДРШКА ПОТРЕБНА НА МАТУРАНТИТЕ

Матурантите главно беа прашани и за тоа каков тип поддршка би им била потребна во текот на студирањето, покрај финансиската поддршка која може да се обезбеди со добивање стипендија. Сите имаат одговорено дека покрај финансиската поддршка, би им било потребно менторство, турсство, позајмување книги и одредени работилници за зајакнување на нивните капацитети.

„Менторство, работилници, сместување, патни трошоци (финансиски), опрема за мојот факултет, ми треба специфична опрема ..“

Важно е да се напомене дека имаше и примери за време на дискусиите на фокус-групите кои изразуваа незадоволство од тековната поддршка како што е менторството добиено од МОН, поради тоа што не беше контролиран квалитетот во текот на неговото спроведување. Всушност, еден од учесниците ја даде следнава изјава:

„Земаат менторите пари, но не помагаат. Сите четири години само со потпис ги поминав.“

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Според резултатите, **53 матуранти (односно 63 % од испитаниците) планираат да се запишат на додипломски студии** на некои од универзитетите во Македонија, додека 19 матуранти (односно 22 %) имаат донесено одлука за непродолжување на своето образование. Гледано од родова перспектива, **бројот на матурантки Ромки кои планираат да го продолжат своето образование е поголем од бројот на матуранти Роми**. За жал нема податоци за претходните генерации за да може да се споредуваат овие добиени податоци и да се утврди дали има тренд на покачување или опаѓање на бројот на матуранти кои планираат да се запишат на факултет.

Резултатите покажуваат дека при одлучувањето за упис на факултет кај најголем процент на матурантите Роми се земаат предвид: **можноста за идното вработување, стекнувањето знаење и вештини при процесот на образование и можноста за градење кариера по дипломирањето**.

Анализата на мотивирачката моќ на одредени фактори кои се земаат предвид при одлучувањето за упис на факултет покажува дека **има тенденција на родова разлика, односно дека стипендијата, стекнувањето знаење и вештини како и можноста за идното вработување имаат поголема мотивирачка улога кај матурантките Ромки** за разлика од матурантите Роми. Се покажа дека се значајни и можностите за стекнување пријателства, заминување во странство со дипломата и за придонесување во општеството, но не е ист степенот. Сепак, податоците се лимитирачки во поглед на генерализација поради пристрасниот примерок и нивото на варијаблите кое оневозможува покомплексна инференцијална статистика.

Во однос на **причините за непродолжување на образованието**, главно се наведуваат: **1) ниски семејни приходи, 2) желбата за вработување 3) заминувањето во странство** и само неколкумина ги имаат наведено 4) слабиот училиштен просек и 5) немањето лична желба за продолжување на образованието.

Резултатите покажуваат дека и **кај најголем дел од оние матуранти кои изјавија дека ќе го продолжат своето образование, само едниот родител моментално е вработен**, додека кај матурантите кои решија да не го продолжат своето образование има и ученици со вработени родители, но и со невработени. Податокот дава индикација за можно одбивање на хипотезата за поврзаност на работниот статус на родителот и одлуката за запишување на факултет, меѓутоа поради видот на анализата не може статистички да се потврди и да се генерализира оваа претпоставка.

Резултатите покажуваат дека **40 % од матурантите имаат аплицирано за некоја од програмите за стипендии од РЕФ (РМУСП, РХСП), додека 60 % немаат аплицирано**. Интересен е податокот од споредбата на одговорите за стипендија и одлуката за запишување. Имено, анализата покажува дека меѓу тие 60 % што немаат аплицирано има и матуранти кои планираат да се запишат на факултет. Дополнително треба да се истражуваат причините поради кои тие матуранти немаат аплицирано, и покрај тоа што стипендијата им е важен мотив и веќе се одлучни да се запишат на факултет.

Од анализата на резултатите можат да се наведат следниве препораки

► КОН ИНСТИТУЦИИ

- 1 Зголемување на можностите за финансирање на студентите Роми од државниот буџет преку Министерството за образование покрај програмите од меѓународни донатори;
- 2 Промена на универзитетските програми преку зголемување на можноста за стекнување вештини кои ќе го олеснат пристапот до вработување;
- 3 Некои препораки за намалување на аспирациите за одлив на мозоци;
- 4 Таргетиран пристап до матурантите со послаб училиштен успех со цел нивно мотивирање за упис на одредени факултети кои би им дале основа за градење кариера.

► КОН НВО ШТО РАБОТАТ НА ТЕМА ОБРАЗОВАНИЕ

- 1 Поголемо промовирање на различните извори на обезбедување стипендија;
- 2 Континуирана работа со матуранти од почетокот на четвртата година на тема професионална ориентација и кариерно планирање;
- 3 Поголем фокус врз обезбедувањето програми за поддршка на студенти од нематеријална природа (туторства, менторство, специфични курсеви за одредени професии и сл.);
- 4 Таргетиран пристап и различни алатки на работа со претставниците од двата пола поради очигледната разлика меѓу машките и женските во однос на мотивите и кариерното планирање.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Институт за човекови права (2013), ДИСКРИМИНАЦИЈА на Ромите во образовниот процес: кршење на сидот на одбивање и сегрегација: Аналитички извештај. – Скопје; достапно на следниов [линк](#)

Здружението ИнСоК - Иницијатива за социјална промена (2014), БАРИЕРИ ЗА ЗАПИШУВАЊЕ И ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО КАЈ МЛАДИТЕ РОМИ, 2014, достапно на следниов [линк](#)

Линкови:

Државен завод за статистика

[линк](#)

Ромски образовен фонд

[линк](#)

